

REHÁK TÜNDE

ADATOK ÉS GONDOLATOK A KIS- ÉS KÖZPONTI ISKOLA DILEMMÁJÁRÓL¹

Az utóbbi időben sokat hallhatunk arról, hogy aránytalanul sok iskola van Szlovákián, és ezek nagy része kisiskola. Maga a „kisiskola” fogalom több jelentéssel is bír. Érthetjük alatta azokat az iskolákat, ahol csak 1–4. évfolyamon folyik a tanítás, tehát csak alsó tagozattal rendelkeznek. Ez a meghatározás nem feltétlenül fedi le a kisiskola fogalmát, ezért írásomban a szakmai nyelvben használt „nem teljes szervezetségű iskolák” kifejezést használom esetükben. Hiszen attól, hogy egy iskolának csak negyedik évfolyamig vannak osztályai, nem feltétlenül igaz rá, hogy „kicsi”, vagyis, hogy kevés tanuló jár oda. A második értelmezés szerint azokat az iskolákat hívjuk kisiskolának, ahol az egyes osztályokban nagyon alacsony a diáklétszám. Mivel központilag nincs olyan törvény, amely megszabja, mekkora diáklétszám alatt tekinthető az iskola kisiskolának, ezért Fodor Attilának, a Comenius Pedagógiai Intézet igazgatójának 2015. évi meghatározását alapul véve azokat az intézményeket nevezem kisiskolának, ahol a diáklétszám nem haladja meg az ötven főt.

Forray Katalin egyik tanulmánya arra mutat rá, hogy a magyarországi közoktatásban a kisiskolák mellett igen korán megjelentek az úgynevezett „központi” vagy „gyűjtőiskolák”. A 20. századi iskolaállamosítási hullámoktól kezdve az 1980-as évek közepéig előszeretettel hozták létre a központi iskolákat, amelyek miatt a tanyasi és a falusi kisiskolák sorra zárták be kapuikat. Ez egyebek közt azt eredményezte, hogy azokon a településeken, ahol megszűnt az iskola, a népszámlálás statisztikai adatai szerint az ott élők rendszerint alacsonyabb iskolázottsági mutatókkal rendelkeztek.

Érdekes párhuzam húzódik a régi és a mostani helyzet között, különösen ami a dél-szlovákiai magyar oktatásügyet érinti. Az úgynevezett „kisiskolák” ma is sorra zárják be a kapuikat. Erről a negatív folyamatról Peter Krajňák oktatási államtitkár úgy vélekedett, hogy szeretné megmenteni az összes vegyesen lakott területen lévő kisiskolát. Ezzel együtt fel kell készülni a központi iskolák modelljére, amivel együtt egy iskolabusz-hálózatot is szeretnének kialakítani.

Ami a központi és a kisiskolák jelen helyzetét illeti, kétfajta megközelítés létezik. Fodor Attila azt a nézetet vallja, hogy a falvakban a kisiskolákat (legalább az 1–4. évfolyamot) meg kell próbálni megtartani. Az oktatási tárca pénzügyi szakembereinek számításai alapján arra a következtetésre jutott, hogy finanszírozási szempontból is gazdaságosabbnak bizonyulna a nem teljes szervezetségű kisiskolák megtartása, mint a központi iskolahálózat kiépítésének az elképzelése, külön kiépített buszhálózattal.

A második nézetet Albert Sándor, a Selye János Egyetem alapító rektora vallja. Az ő álláspontja, hogy az önkormányzatoknak helyi szinten a szülők bevonásával kellene a központi és kisiskolák kérdéskörével foglalkozni. A kis létszámú alapiskolák, különösen a felső tagozatok esetében sokkal előnyösebbnek tartaná a központosított intézményeket. Nézete szerint, ameddig a község anyagilag tudja finanszírozni a nem teljes szervezetségű iskolákat, addig tartsanak ki, viszont a felső tagozatokra vonatkozóan elképzelhetőnek tartja a kistérségi, központi iskolák kialakítását.

Természetesen a kisiskolák megszűnését több tényező is kiválthatja. Például a szülők bizalmatlansága a magyar tannyelvű iskolával szemben sokszor döntőnek bizonyul. Hiszen ha megnézzük, hogyan teljesítenek a magyar tannyelvű iskolákba beíratott diákok a PISA-teszteken, sajnos arra a következtetésre kell jutnunk, hogy gyengébb eredményeket érnek el, mint a szlovák tannyelvű iskolába íratott társaik. Morvai Tünde, az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpontjának munkatársa szerint ennek két oka van. Az egyik, hogy a szociálisan hátrányos helyzetű diákok rosszabbul teljesítenek az átlagnál. Itt nem feltétlenül csak a romákra kell gondolni, hiszen az egyes magyarok által lakott régiókban a diákok szociális háttere is rosszabb a szlovák átlagnál. A második ok pedig az, hogy a nagyobb létszámú iskolákban a tanulók jobban teljesítettek a PISA-teszteken. Ezekben az iskolákban a diáklétszám minimum 400 fő, és ilyen magyar tannyelvű iskola nagyon kevés van országos viszonylatban.

A következő táblázatban a 2014/2015-ös tanév és a 2017/2018-as tanév adatai alapján látható iskoláink diáklétszám szerinti megoszlása. Ebből a táblázatból jól kivehető, hogy Szlovákiában viszonylag sok oktatási intézmény működik, és ezek közül magas az aránya az alacsony diáklétszámmal működő iskoláknak. Így azután komoly gond ezeknek az intézményeknek a fenntartása.

1. táblázat: Az alapiskolák megoszlása a tanulók összlétszáma szerint a 2014/2015-ös és a 2017/2018-as tanévben

ALAPISKOLÁK SZÁMA				
Tanulók iskolai összlétszáma	Alapiskolák összlétszáma		Ebből a magyar tannyelvű intézmények	
	2014/2015	2017/2018	2014/2015	2017/2018
1000 felett	3	4	0	0
501–1000	184	179	8	3
251–500	448	488	21	22
151–250	415	401	32	35
101–150	264	389	39	42
51–100	226	211	41	36
50 alatt	593	556	120	108
Alapiskolák összesen	2133	2228	261	246

Ha jobban megnézzük a táblázatot, jól látható, hogy az országos viszonyokhoz képest aránytalanul sok a kisiskola. Természetesen ebbe beletartoznak a szlovák tannyelvű kisiskolák is. Viszont amíg négy év alatt a szlovák tannyelvű iskolák száma megnövekedett, addig a magyar tannyelvű iskolák száma jóval lecsökkent. Ezres diáklétszám fölötti iskolánk nincs. Legnagyobb iskoláink száma, amelyekbe ötszáznál több diák járt, szintén jócskán megfogyatkozott. A legtöbb iskolánk kisiskola, ami annyit jelent, hogy a diáklétszám nem haladja meg az 50 főt.

Mivel a szlovákiai magyarság helyi közösségi kultúrájának fenntartásában az iskolák alapvető feladatokat, funkciókat töltenek be, ezért fontos lett volna több kisiskolákat is megmenteni, és nem szabadna hagyni veszni azokat az intézményeket, amelyekben színvonalas tanítás folyik, különösen ha a magyar tanítási nyelvű iskola az utolsó magyar nyelvű intézmény. Hiszen ha egy községben megszűnik a magyar iskola, fokozatosan eltűnnek a magyar hagyományok, a magyar nyelvhez kapcsolódó munkahelyek, az új generációk egymás közötti kapcsolatai is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Fodor Attila (2015): *A szlovákiai magyar oktatásiügy helyzete és fejlesztési lehetőségei*. Oktatási és Fejlesztési Intézet, Tanulmányok, Budapest
- Forray R. Katalin (1998): *Falusi kisiskola a lokális társadalomban*. Budapest. Elérhető: http://www.forrayrkatalin.hu/doski/falusi_kisiskola.pdf
- Albert Sándor: *Átgondolt reformra és színvonalas magyar iskolákra van szükség*. IN: *www.hirek.sk*, 2017. ápr. 13., Elérhető: <https://www.hirek.sk/belfold/albert-sandor-atgondoltreformra-es-szinvonalamagyar-iskolakra-van-szukseg>

- Ibos Emese – Mózes Szabolcs: *„Az összes magyar kisiskolát megmentjük”*. IN: *Új Szó*, 2016. május 10, Elérhető: <http://ujso.com/online/kozelet/2016/05/10/azosszes-magyar-kisiskolat-megmentjuk>
- Lajos P. János: *A PISA tesztek alapján hátrány a kisiskola*. IN *Új Szó*, 2017. március 7. Elérhető: <http://ujso.com/online/kozelet/2017/03/07/a-pisa-tesztekalapjan-hatrany-a-kis-iskola>
- Statisztikai adatok, elérhetőek: http://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedeckakniznica/informacie-oskolstve/publikacie-casopisy.../zistovanie-kvalifikovanosti/prehľad-zakladnych-skol.html?page_id=9577

JEGYZETEK:

- ¹ Jelen munkát Magyarország Collegium Talentum 2018 programja támogatta.